

**IV. POLITIČKE STRANKE
I STRANAČKI SUSTAVI**

PONAVLJANJE

IV. POLITIČKE STRANKE I STRANAČKI SUSTAVI

V. IZBORI

IV. POLITIČKE STRANKE I STRANAČKI SUSTAVI

POLITIČKE STRANKE

- **POLITIČKE STRANKE** su dobrovoljna udruženja građana koja se natječu za osvajanje vlasti putem izbora radi obavljanja javnih poslova
- **bore se za vlast i sudjeluju u vlasti** (*donose zakone, uredbe i strategije*)
- stranke moraju biti u skladu s Ustavom i zakonima, a **one stranke koje podrivaju demokratski poredak su zabranjene** (*Ustav RH, čl. 6.*)

FUNKCIJE POLITIČKIH STRANAKA

- **OKUPLJANJE** (agregacija) različitih političkih interesa
 - *okupljanje građana kako bi putem stranaka ostvarili svoje interese*
- **INTEGRACIJA** u politički sustav
 - *građani se putem stranaka uključuju u politički život (i ostvaruju svoje interese)*
- **POLITIČKA SOCIJALIZACIJA**
 - *stranke uče građane pravilima političke utakmice i promicanju političke (participacijske) kulture*
- **MOBILIZACIJA** glasača
 - *predstavljajući svoje programe biračima, stranke ih pokreću na sudjelovanje u izborima*
- **ORGANIZACIJA VLASTI**
 - *pobjedom na izborima, građani sudjeluju u vođenju zajednice putem svojih predstavnika*

NASTANAK POLITIČKIH STRANAKA

- političke stranke se **javljaju u 17. st.** – Engleska – Vigovci (*Whigs - liberali*) i Torijevci (*Tories - konzervativci*) – *kad jača moć engleskog parlamenta, a kraljeva moć slabi*
 - 18. st – u Francuskoj – žirondinci (za plemstvo) i jakubinci (za puk)
- smisao stranačkog djelovanja dobivaju u 19. i 20. st. kad se širi **opće pravo glasa**
- svaka stranka mora imati **program i statut**

norme, vrijednosti, načela i ciljevi
za koje se stranka zalaže i što bi
pokušala učiniti ako dođe na vlast

regulira funkcioniranje
unutar stranke
(ustrojstvo stranke)

PODJELA POLITIČKIH STRANAKA

– s obzirom na **PROGRAM I POLITIČKE ZAHTJEVE**:

- konzervativne
- liberalne
- demokršćanske
- socijaldemokratske

KONZERVATIVNE

LIBERALNE

DEMOKRŠĆANSKE

SOCIJALDEMOKRATSKE

– s obzirom na **IDEOLOGIJU (SVJETONAZOR)**:

- ljevicu
- desnicu
- centar

} podjela iz doba
Francuske
revolucije

LJEVICA

DESNICA

CENTAR

KONZERVATIVNE

- **tradicija** kao ključni čimbenik razvitka
- **zalažu se za postojeći poredak** u društvu (*status quo*)
- **protive se naglim promjenama** u društvu

LIBERALNE

- zalažu se za **individualizam, slobodu i jednaka prava pojedinaca**
- **zagovaraju privatno vlasništvo i slobodu tržišta** („laissez-faire“)
- **pojedinaac iznad zajednice**

DEMOKRŠĆANSKE

- temelje se na **socijalnom nauku Katoličke Crkve**
- osnovne vrijednosti su **dostojanstvo čovjeka, solidarnost i sloboda**
- sloboda je ograničena zaštitom javnog morala utemeljenog na kršćanskom nauku

SOCIJALDEMOKRATSKE

- zalažu se za **socijalni program i rješenje socijalnih pitanja** (*prava radnika, zdravstvo, školstvo, socijalna pomoć siromašnima...*)
- temeljne vrijednosti su **sloboda, ravnopravnost i solidarnost**
- ciljeve postižu reformističkim metodama

LJEVICA

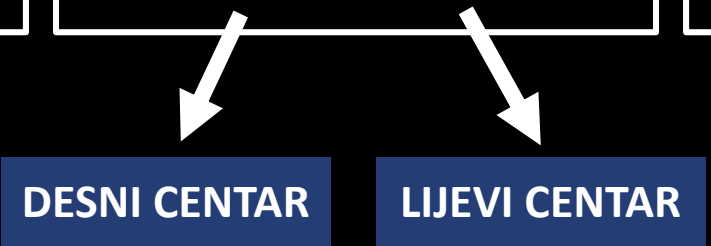
- zalažu se za **veća socijalna prava** širih slojeva stanovništva (radnika)
- **veća kontrola gospodarstva**

CENTAR

- opcija **izbjegavanja krajnosti**, nasilja i nestabilnosti
- označava **političko djelovanje između ljevice i desnice**
- skloni su povezivanju s obje strane

DESNICA

- **konzervativizam i nepromjenjivost** (status quo)
- **poštivanje tradicije, autoriteta i obiteljskih vrijednosti**
- poticanje slobodnog ekonomskog djelovanja

DESNI CENTAR

LIJEVI CENTAR

- **radikalna ljevica** (zagovaraju nasilne političke promjene koje završavaju diktaturom) i **radikalna desnica** (promicanje rasizma, ksenofobije i nepriznavanje prava manjinama)

OSTALE VRSTE STRANAKA I POPULIZAM

- KOMUNISTIČKE
- NACIONALISTIČKE (FAŠISTIČKE)
- REGIONALNE
- ZELENE
- AGRARNE/SELJAČKE STRANKE
- **POPULIZAM** – politička metoda kojom stranke podilaze širim narodnim masama nudeći im rješenja trenutnih problema i strahova (*imigracija, terorizam, bogati u odnosu na siromašne...*)
 - populisti obećavaju ono što **ne mogu** ili **ne namjeravaju ispuniti**
 - **lijevi** (*npr. izvor problema u društvu je u 1% bogatih*) i **desni populizam** (*npr. izvor problema u društvu su imigranti, manjine...*)

UDRUŽENJA STRANAKA

- **KOALICIJA** je savez političkih stranaka koje se udružuju na određeno vrijeme zbog ostvarenje nekog zajedničkog cilja
- spajanjem u koaliciju stranka ne gubi svoju samostalnost

- **vrste koalicija:**

- prirodne i neprirodne
- predizborne i postizborne

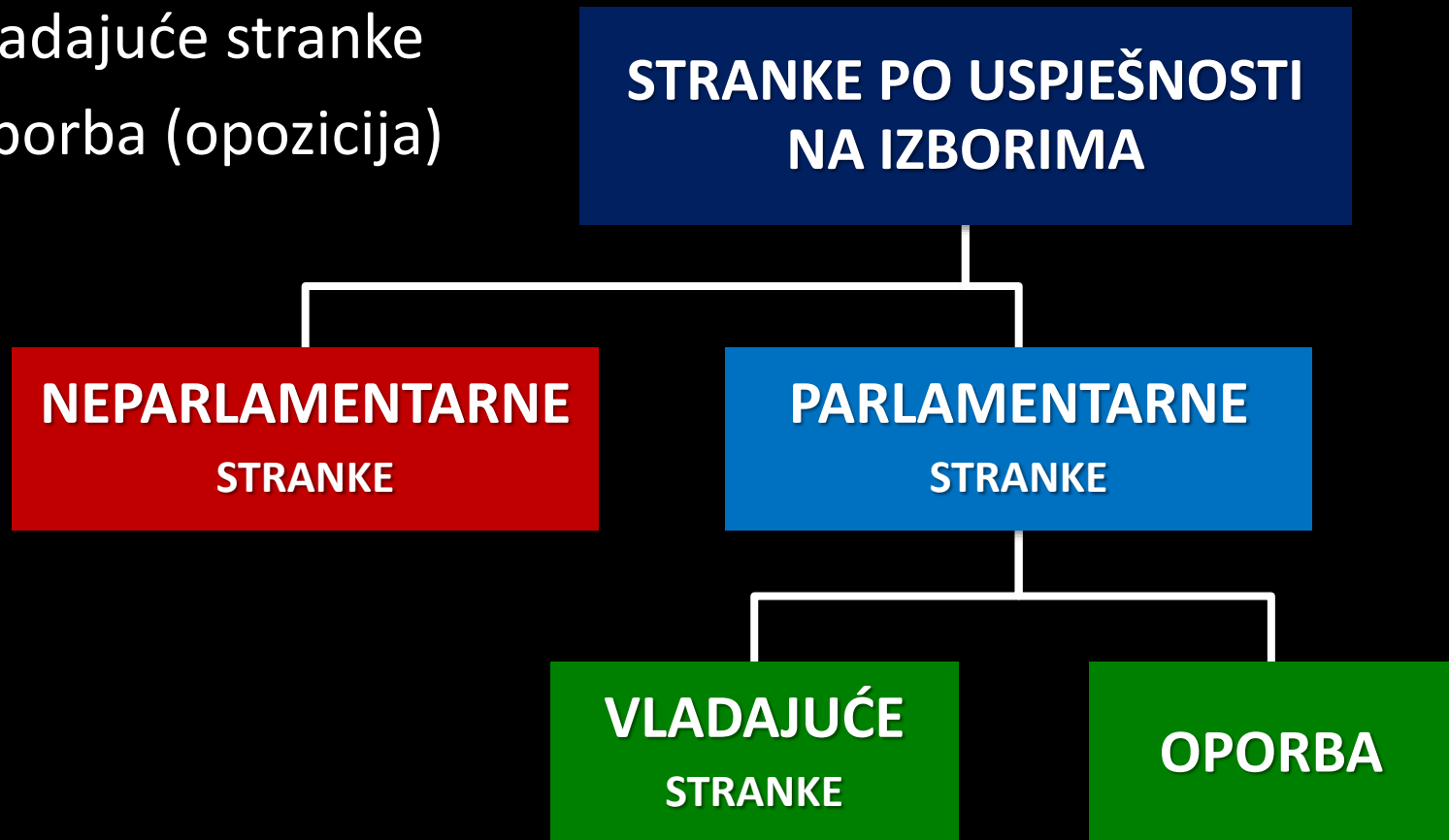

- **UNIJA STRANAKA** je spajanje stranka kojim se gubi samostalnost i prihvaća jedinstven zajednički program

- npr. **CDU** (njem. Christlich-Demokratische Union) i **CSU** (njem. Christlich-Soziale Union in Bayern)

POL. STRANKE – *uspješnost na izborima*

- s obzirom na **uspješnost na izborima**, razlikujemo:
 - neparlamentarne stranke
 - parlamentarne stranke
 - vladajuće stranke
 - oporba (opozicija)

STRANAČKI SUSTAVI

- **STRANAČKI SUSTAV** – mreža odnosa utemeljenih na međusobnom natjecanju pol. stranaka radi osvajanja pol. vlasti
 1. **jednostranački** sustav (*npr. Kina, Kuba, Sj. Koreja*)
 2. **višestranački** sustav
 - a) sustav s **dominantnom strankom** (*npr. Indija, Japan*)
 - b) **dvostranački** sustav (*npr. SAD*)
 - c) **višestranački** sustav (*npr. Hrvatska*)
- postoje zemlje u kojima je rad političkih stranaka zabranjen (*npr. Iran*) pa se za parlament kandidiraju nezavisni kandidati

POLITIČKE STRANKE U HRVATSKOJ (19. st)

- višestranačje se u Hrvatskoj **javlja u 19. st.**
 - **Narodna stranka** – *Josip Juraj Strossmayer* i *Franjo Rački*
 - **Stranka prava** – *Ante Starčević* i *Eugen Kvaternik*
 - **Hrvatska pučka seljačka stranka** – *braća Radić*
 - **Liberalna stranka** – *Franjo Deak*
- ideje i programi tadašnjih stranaka, postat će temelji današnjih stranaka

J. J. Strossmayer

Franjo Rački

Ante Starčević

Eugen Kvaternik

Antun Radić

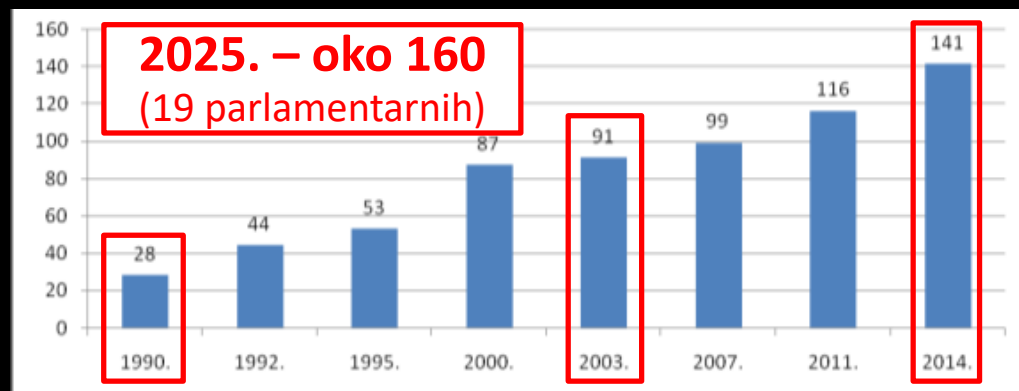

Franjo Deak

POLITIČKE STRANKE U RH

(20. st)

- događaji koji su prethodili uvođenju parlamentarne demokracije u RH:
 - **pad Berlinskog zida**
 - **raspad SSSR-a**
 - **pad diktature u Rumunjskoj**
- **zajednički elementi prekretnica** u životu zemalja bivšeg istočnog bloka:
 - prekid s dotadašnjim političkim sustavom (*komunizam → demokracija*)
 - traženje novog gospodarskog sustava (*komanditno → tržišno*)
 - pojava nacionalne homogenizacije (*osamostaljenje država*)
- **višestranačje u RH:**
 - 1990. – 28 stranaka
 - 2025. – 160 stranaka
(160 aktivnih // 409 registriranih)

A close-up photograph showing a person's hand placing a white ballot into a grey ballot box. The ballot is tilted and features the text 'V. IZBORI' in bold, black, sans-serif capital letters. The ballot box has a slot for the ballot and a small, colorful, circular logo on its front. The background is a plain, light-colored wall.

V. IZBORI

ŠTO SU IZBORI

IZBORI – politički postupak kojim državljani biraju svoje predstavnike u predstavnička tijela

- način na koji narod iskazuje svoju **suverenost**
- **demokratičnost izbora** se očituje u dva kriterija:
 1. **VIŠESTRANAČJE**
 2. **BIRAČKO PRAVO**

BIRAČKO PRAVO / OPĆE PRAVO GLASA

- pravo da se bira i bude biran
- **AKTIVNO** biračko pravo – političko pravo koje omogućuje pojedincu **glasovanje na izborima**
- **PASIVNO** biračko pravo – političko pravo koje omogućuje pojedincu **kandidiranje na izborima**

GLASOVANJE NA IZBORIMA

KANDIDATURA NA IZBORIMA

BIRAČKO PRAVO / OPĆE PRAVO GLASA

- **tko ima opće pravo glasa:**
 - svi punoljetni državljani koji su uvršteni u **birački popis**
- **tko nema opće pravo glasa:**
 - osobe koje su sudskom presudom lišene građanskih prava (građanske časti)
- djelatne vojne osobe, namještenici u oružanim snagama, veleposlanici, konzuli **imaju aktivno biračko pravo (mogu birati)** ali se **ne mogu kandidirati** na izborima (**pasivno biračko pravo**)

BIRAČKO PRAVO U DEMOKRACIJI

BIRAČKO PRAVO U DEMOKRACIJI

OPĆE

državljanstvo

punoljetnost

mentalna
spособnost

poslovna
spособnost

JEDNAKO

svi birači imaju
jednako pravo
glasa

**svaki glas vrijedi
jednako**

*„jedan čovjek,
jedan glas”*

IZRAVNO

birači biraju
neposredno,
tj. **sami se**
odlučuju za
političku opciju

**svatko glasuje u
svoje ime**

TAJNO

podatci o tome
tko je za koga
glasovao **moraju**
ostati nepoznati
(tajni)

podatci o tome
tko je izašao na
izbore su **javni**

VRSTE IZBORA

(s obzirom na pravo glasa)

KOMPETITIVNI

- potpuna sloboda izbora
- opće, jednako, izravno i tajno glasovanje
- konkurencija među strankama
- **nema povlaštenih stranaka**
- demokratski sustavi

POLUKOMPETITIVNI (SEMIKOMPETITIVNI)

- ograničena sloboda izbora
- ne postoji sloboda medija, ograničena sloboda govora...
- **postoji jedna ili nekoliko povlaštenih stranaka**
- autoritarni sustavi

NEKOMPETITIVNI

- ne postoji sloboda izbora
- **jednostranački sustavi**
- samo podobni kandidati budu izabrani
- nema konkurencije
- totalitarni sustavi

GLAVNE VRSTE IZBORA

(s obzirom koga i za što se bira)

PARLAMENTARNI

izbori za zastupnike
u zakonodavna
tijela (*parlament*)

PREDSJEDNIČKI

izbori za državnog
poglavara
(*predsjednika*)

LOKALNI

izbori za tijela i
dužnosnike na
lokalnoj razini
(*gradonačelnik,
načelnik, župan,
članovi gradskog
poglavarstva i sl.*)

IZBORNI SUSTAVI

IZBORNI SUSTAV – skup **dogovorenih pravila** o načinu pretvaranja glasova u predstavničke mandate

– **VRSTE IZBORNIH SUSTAVA**

- **većinski**

 - **sustavi apsolutne i relativne** većine – *predsjednički*

- **razmjerni** (proporcionalni)

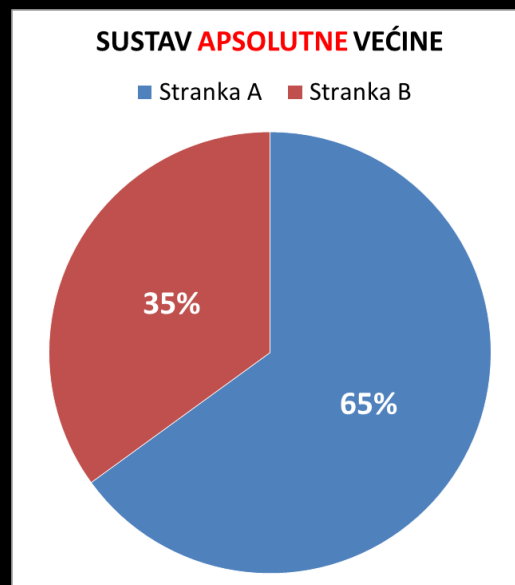
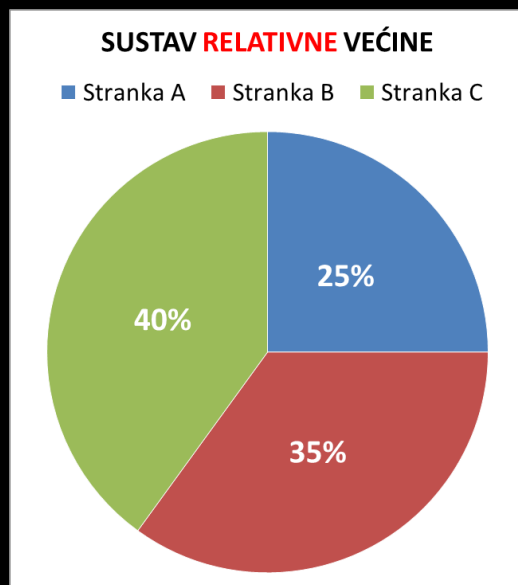
 - **D'Hondtova metoda** – *parlamentarni izbori*

- **mješoviti** (segmentirani)

VEĆINSKI IZBORNI SUSTAVI

izborni sustav u kojem mandate dobiva ona stranka (ili kandidat) koja je osvojila većinu glasova

- 2 podvrste većinskog izbornog sustava:
 - sustav **RELATIVNE VEĆINE** – pobjedu odnosi ona stranka (ili pojedinac) koja ima najviše glasova u odnosu na druge
 - sustav **APSOLUTNE VEĆINE** – pobjedu odnosi ona stranka (ili pojedinac) koja osvoji više od pola glasova (50% + 1 glas)

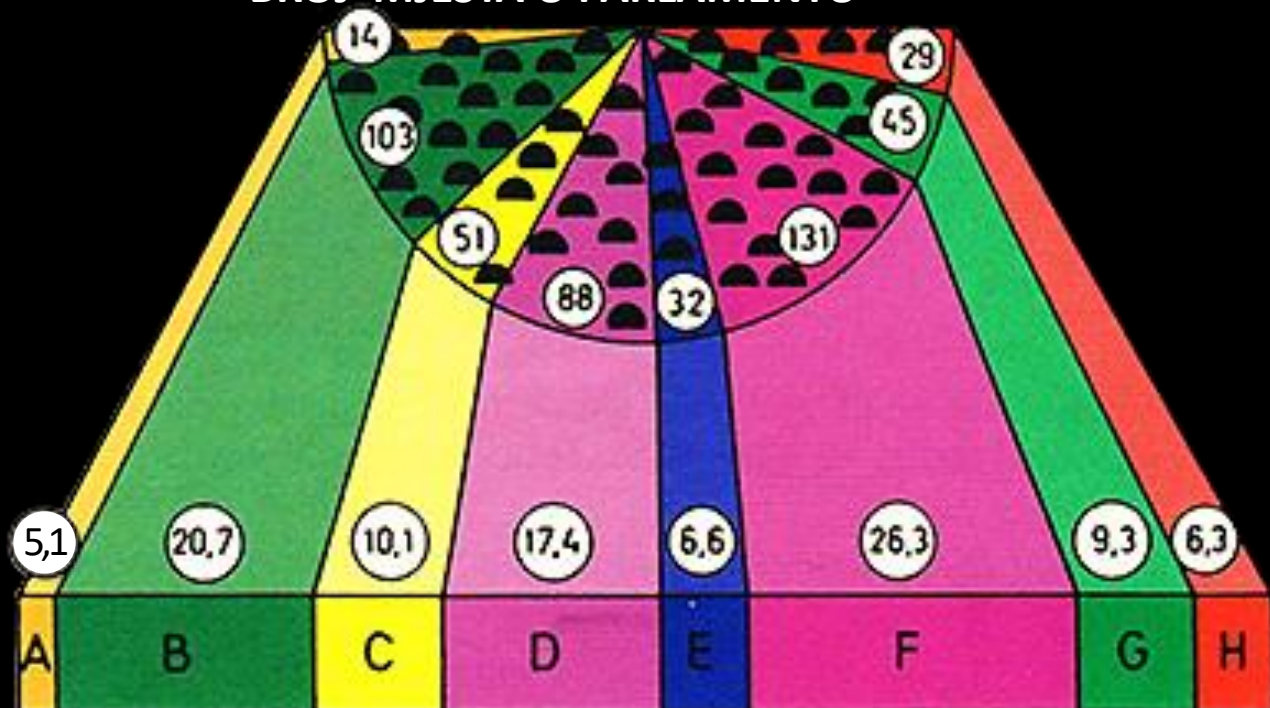
RAZMJERNI IZBORNI SUSTAV

- izborni sustav u kojem mandate dobivaju stranke prema omjeru dobivenih glasova
- **IZBORNI PRAG** – minimalni postotak glasova koji neka stranka mora dobiti u nekoj izbornoj jedinici da bi uopće sudjelovala u podjeli mandata
 - u Hrvatskoj izborni prag iznosi **5%**

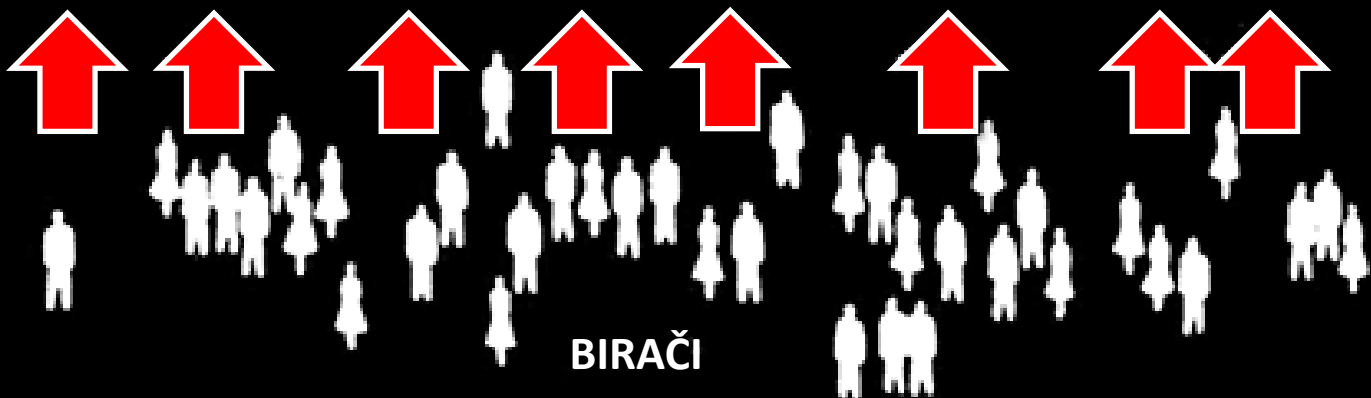
RAZMJERNI IZBORNI SUSTAV

BROJ MJESTA U PARLAMENTU

POSTOTAK
GLASOVA

STRANAČKE LISTE

MJEŠOVITI IZBORNI SUSTAV

izborni sustav u kojem se **dio mandata osvaja većinskim, a dio razmjernim modelom**

- kako bi to bilo moguće, **svaki birač ima dva glasa**, tj. s jednim glasuje u **većinskom**, a s jednim glasuje u **razmjernom** sustavu
- primjer izbora u RH 2001.
 - u malim izbornim jedinicama – **relativna** većina
 - *u Sabor ide samo najbolji kandidat*
 - na državnoj razini – **razmjerni** sustav
 - *jedna lista za cijelu državu za ulazak u Sabor*

PREFERENCIJALNO GLASOVANJE - PRIMJER

IZBORNA JEDINICA (4 mandata)

2

stranka A

Ivan	<u>10.8 %</u>
Ante	<u>6.3 %</u>
Marin	0.12 %
Ana	6.3 %

2

stranka B

Matej	<u>15.4 %</u>
Marko	3.2 %
Luka	1.12 %
Petar	<u>10.3 %</u>

u parlament idu **Ivan** i **Ante** kao kandidati stranke A, te **Matej** i **Petar** kao kandidati stranke B

GLASAČKI LISTIĆ

izborna jedinica Pag

Kandidati:

1. Stranka A

- 1.) Ivan
- 2.) Ante
- 3.) Marin
- 4.) Ana

2.) Stranka B

- 1.) Matej
- 2.) Marko
- 3.) Luka
- 4.) Petar

PREFERENCIJALNO GLASOVANJE (2013.)

7

HDZ, HSP AS, BUZ (32,86%)

1. Dubravka Šuica	12,9 %
2. Andrej Plenković	15,4 %
3. Davor Ivo Stier	5,75 %
4. Ivana Maletić	1,83 %
5. Zdravka Bušić	1,68 %
6. Ruža Tomašić	26,5 %
11. Zdravko Krmek	2,70 %

6

SDP, HNS, HSU (32,07%)

1. Tonino Picula	47,3 %
2. Biljana Borzan	7,50 %
3. Marino Baldini	0,69 %
4. Oleg Valjalo	0,57 %
5. Sandra Petrović Jakovina	1,62 %
6. Jozo Radoš	6,84 %

1

**HRVATSKI LABURISTI -
STRANKA RADA (5,77%)**

1. Nikola Vuljanić	15,0 %

Liste koje su dobile više od **5%** glasova birača sudjeluju u diobi za člana Europskog parlamenta

10+2

izbornih jedinica

14

mandata
po izbornoj jedinici

11.

izborna jedinica

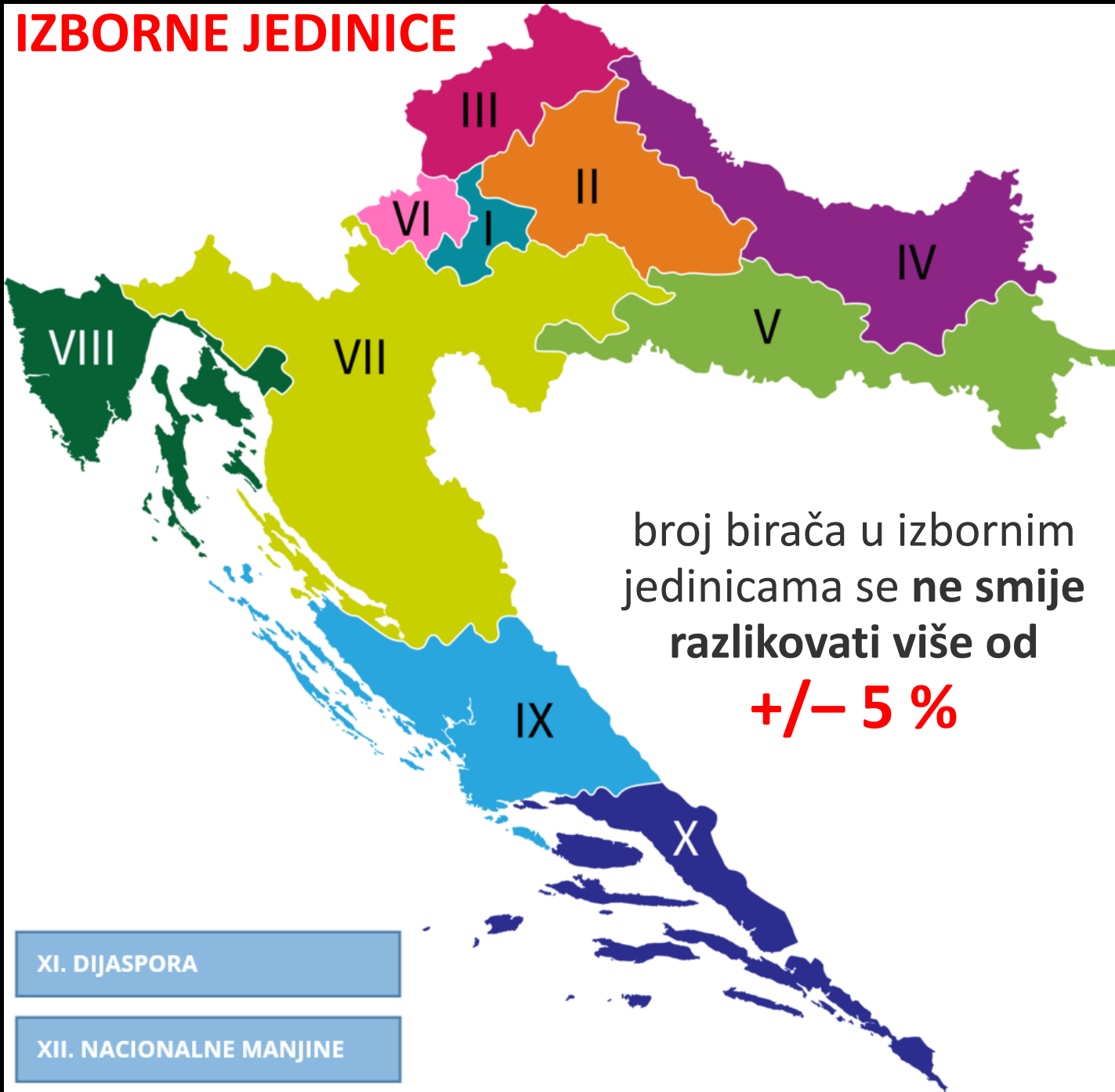
DIJASPORA
(3 mandata)

12.

izborna jedinica

MANJINE
područje cijele
Hrvatske
(8 mandata)

IZBORNE JEDINICE

REFERENDUM

- **REFERENDUM** – oblik **neposredne** demokracije u **posrednoj** demokraciji
- oblik neposrednog odlučivanja birača **o nekom izuzetno važnom društvenom i političkom pitanju**
 - može biti **OBVEZATAN** (*odluka glasača obvezuje vlast da tu odluku provede u djelo*) i **SAVJETODAVAN** (*daje vlasti uvid u mišljenje građana, no vlast nema obvezu prihvatiti ga*)
 - prema razini provođenja može biti **NACIONALNI** i **LOKALNI**
- najčešće se traži izlazak birača **iznad 50% od ukupnog broja birača** (u RH se traži **iznad 50%** od broja birača koji su **izašli na referendum**)

KAD SE RASPISUJE REFERENDUM

- kad je pitanje o **udruženju s drugim državama**
 - nakon što je sabor **dvotrećinskom većinom (više od 66%)** odlučio o udruženju
 - *raspisuje ga sabor*
- ako se radi o prijedlogu **promjene Ustava i zakona**
 - na zahtjev minimalno **10% ukupnog broja birača**
 - *raspisuje ga sabor, a može ga raspisati i predsjednik uz supotpis premjera*